

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Павел Ангелов Александров

на дисертационния труд на тема: „ПРОМЯНА В НАЧИНА НА ЖИВОТ И
БЛАГОПОЛУЧИЕ“

автор: Биляна Иванова Бъзовска – катедра „Обща, експериментална и генетична
психология“, СУ „Св. Кл. Охридски“, Философски факултет

Написаната и предложена за защита докторска дисертация от Биляна Бъзовска е научно изследване, изпълнено в релевантен на съвременната психология дух, отнасящо се до избор на почти непозната и плахо изследвана проблематика. Разработката е посветена на нова тема и проблем, логично покриващи се и провокативни, спрямо традициите в научната психология. Приятно съм впечатлен не само от универсалната ценност на темата, но преди всичко от контекстния апел към съвременните култури да преразгледат знанието за човека и хората, различни от „вечния, общ абстрактен човек“ особено в търсенето на щастие и благополучие. Тук става дума за нещо малко, затворено в голямото“, наречено дауншифтинг, за неговото онтологично структуриране и портретиране.

Дисертационният труд е разработен като класическо теоретично и емпирично изследване с адекватна на предмета методология и литературна база, с приносни гледни точки, с интересни и безспорни изводи и обобщения. Разработката стартира като безупречен анализ и синтез на сложни и все още не добре осмислени психологически понятия и ориентации: даунтшифтинг (доброволна промяна на начина на живот), субективно благополучие, личностни ориентации, екологични нагласи и убеждения, в това число и категорията самодетерминация, в аспекта на потребността от автономия. Очевидно е, че докторантката притежава издържана понятийна интелигентност и култура.

Построяването на теоретичния образ на изследването чрез синтез на посочените и необходимите понятия, както и оперирането с тях в здрав логически контекст води до ясна формулировка както на основната хипотеза, така и на проверката на много други съществени връзки между ценностите на доброволната скромност (дауншифтинг) с личностните аспирации, екологичните убеждения и възникването на удовлетвореност от живота, разпозната като субективно благополучие. Сама по себе си идеята и хипотезата, че доброволната промяна на начина на живот в рамката на една морално приета скромност води до високи равнища на благополучие и загриженост за околната среда придава на разработката висок социален резонанс и урежда доста специфична среща на естествено научния и културно историческия подход в изследователската практика.

Осъзнавам, че съм задължен да подчертая, че за разлика от много други психологически емпирици, докторантката работи с избистрено понятие за благополучие, понятие, което ясно маркира съдържанието на благополучието в контекста на идеите на движението за доброволна скромност. Епистемиологичният резонанс на разработката апострофира „праволинейното“ мислене, защото става дума за хора, които се отказват доброволно от по-високи доходи, но достигат повишени равнища на субективна удовлетвореност. Ситуацията с тези хора, наречени дауншифтьри, има отношение към разширяване на възгледа за човешката същност и човешкия прогрес, а също така и към психосоциалните различия между хората от една и съща култура.

В центъра на разработката стои реализирано емпирично изследване. По съдържание, структура, методи, изводи и обобщения то е съгласувано и подчинено отлично на каноните на статистическата психология. Докторантката е наясно с ограниченията на този подход и има съзнание за необходима интеграцията на статистическите резултати с логическия анализ и контрола на практиката върху теорията и артефактите на емпиризма. Тя разбира, че много ограничено число обобщения в психологията се отнасят еднакво за всички хора, че индивидуалните и груповите различия се обясняват доста трудно, както по равнища на развитие и съдържание, така и по произход.

Същественото е, че използваните изследователски инструменти и гледни точки са адекватни на целта, задачите и предмета на изследването. Получените резултати са достоверни и интересни. Използван и разбира се адаптиран за българската извадка, е най-ключовия и актуално-значим инструмент за изследване на дауншифтинга. За разлика от подхода към създаването на различни въпросници, съдържанието на използвания от кандидатката въпросник е извлечен от поведението на дауншифтьрите и техния естествен начин на живот. Като се сравняват резултатите на контролната и експерименталната група става ясно, че дауншифтьрите реално съществуват и са част от хората на съвременния свят. Възщност в тяхната психика е затворен и предмета на настоящото изследване.

Написаният и представен за защита дисертационен труд може да се оцени по различен начин и на различни равнища на психологическото познание – и позитивно утвърждаващо и дискуссионно-критично. Категорично мисля, че дисертацията е успех за научната психология. Социалният живот не е може да бъде освободен от индивидуалността на групите. Внимателният прочит на работата, особено в емпирично установените резултати и факти позволява тя да бъде оценена като иновационен опит за обяснение на ново социално явление. Достатъчно е да посоча извода, че дауншифтьрите, както и останалите хора са повлияни от различни стилове и променливи, свързани с удовлетвореността от живота и преживяването на позитивни емоции. Тук е въпросът защо хората приписват различна ценност на едни и същи неща, но това е друга, по-широка тема.

Изпитвам потребност да посоча определени по-ясно и по-конкретно налагащи се приноси факти, с оглед ценността на разработката. Ще отбележа също, че кандидатката много пестеливо и скромно е разкрила достойнствата на дисертационния труд.

За какво става дума?

1. Става дума за това, че този дисертационен труд е първото емпирично изследване на явлениято и понятието дауншифтинг и дауншифтьри. Чрез този труд докторантката Биляна Бъзовска твори на нова и непозната психологическа писта.

2. Теоретично и фактологично е разширена и обогатена емпиричната база на такива области като общата психология, социалната и диференциалната психология, в известен смисъл и на психологията на измерването.

3. Извършена е адаптация на въпросници и модели за задълбочено и достоверно изучаване на дауншифтинга, доказана е тяхната надеждност и валидност.

4. Разкрити и описани са детерминиращите функции на ценностите и мотивите за приемане идеологията на дауншифтинга.

5. Установена е положителна корелация между ценностите на дауншифтинга, личностните аспирации и благополучието.

6. Извършен е сравнителен анализ между дауншифтинга и лица във от това явление. Установени са диференциращи различия между субектите на контролната и експерименталната група на равнище група и индивиди.

Фокусирането върху съдържанието на дисертационния труд води към безспорен общ извод, че множеството установени факти от зависимости между различни променливи сами по себе си имат характер на научна психологическа новост. Те са и принос към възгледа относно общокултурното развитие на човека.

Важен момент в изследването е анализа на културно-историческия характер на причините, довели за доброволно намаляване на доходите и възприемане на идеологията на дауншифтинга. Установено е, че мотивацията е интегрирана със стремежа за висока автономия, удовлетвореност и правото на свободен избор. Казвам това, за да подчертая, че изследваното явление води към философската концепция за смисъла на живота, но това е друга тема.

Към рецензираната работа имам и някои бележки, свързани с набиране на извадките за дауншифтинг, разширяването на статистическия анализ по феноменологичен път, може би и по принципите на културно-историческия анализ е задължителен за една такава тема.

Заклучение:

Ще бъде несправедливо, ако не подчертая, че докторантката е написала дисертационен труд, който убеждава, че притежава възможности за по-голямо индивидуално присъствие в науката психология. От друга страна, Биляна Бъзовска е изградена като личност, социално интелигентна е, манифестира поведение на работохоличност, отговорност и развити умения за научно и житейско сътрудничество.

Без да имам каквито и да е съмнения, научни и делови апострофи предлагам на дълбоко почитаемото жури на Биляна Иванова Бъзовска да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научно направление 3.2. Психология (Психология на здравето).

12.03.2018 г.

гр. София

Подпис:

(проф. д.пс.н. Павел Александров)